

Učiteljski

TOVARŠ.

Izhaja
1. in 15. dne vsakega
meseca na celi polii.

List za šolo in dom.

Veljá
za vse leto 2 gl. 50 kr.,
za pol leta 1 gl. 30 kr.

List 15.

V Ljubljani 1. augusta 1871.

Tečaj XI.

Šolski vert. *)

V založbi Edvard Hölzel-a na Dunaji in Olomucu prišla je pret. l. na svetlo mala brošurica pod nasloyom „der Volksschulgarten. Ein Beitrag zur Lösung der Aufgabe unserer Volkserziehung“. Izdala Maks Machanek, deželni poslanec moravski in dr. Erazem Schwab, č. k. profesor in prov. okrajni nadzornik. Pridjani so tej knjižici tri načerti za šolske verte v barvotisku.

Ta 30 strani obsegajoča knjižica temeljito in zvedeno besedo govori o potrebi, važnosti in o neprecenljivi koristi ljudskošolskih vertov. Krasna, veličastna misel veje iz dobro pretresenih, iz zdravega bistrega uma izvirajočih verstic; sicer misel, s katero se pedagogi že dolgo prav skerbno in nevtrudljivo pečajo, misel ktera že dolgo živi med tisučerimi željami, vsega po napredku brezvspešno roki razpenjajočega učiteljstva, a vendar jo moremo imenovati hrabro misel, kajti tako obširno, tako bogato si jo je komaj kdo misliti upal, toliko manj pa v snopič poln žlahtnega in naj plodivnega klasja povezano izročiti občinstvu v resni prevdarek.

V svojih prvih versticah pravi: Po stopnji svoje skerbí, ktero obrača srenja, dežela, narod odgoji mladine, tedaj v prvi verstí ljudski šoli, more se presoditi duševno-nravno stališče in politična zrelost srenje, dežele in naroda. Spretnost in neodvisnost, vgodno materijalno in društveno stanje ljudskega učitelja vterjuje blagor, omiko in svobodo ljudstva. Ljudska šola, sadišče narodnega blagra, naj bode torej ljubljenec sleherne srenje.

Srenjam je torej naloga, vse žertovati za vsestransko odgojo ljube mladine. Srenja naj bi se navdušila za to stvar, in krasno

*) Po želji slavnega odbora č. k. kmetijske družbe kranjske pretresa „Tov.“ to knjigo. Vredn.

misel zveršiti, naj učitelj vse svoje moči daruje. Zategadel zdi se nam, da pretresovanje tega vprašanja ne spada toliko v učiteljski list, nego bolj v kaki gospodarski in srenjski. Ni nam učiteljem objavljati treba, kako malo ali celó nič upljiva imajo naše besede pri srenji, kedar gré za to, za šolski napredek kaj izpod palca izvleči, sej je to vsem znano. Zato bi treba bilo, po drugih sredstvih se ozreti ter srenjski zastop nagniti, da bi se nobenega stroška ne bal za povzdigo šolstva. Eno od teh sredstev je ta knjižica, ktere naj bi se šolski oblastniki in vzderžatelji na pamet naučili.

Nám učiteljem te knjižice treba ni, ker to priobčuje, kar je v sercih naših tù in tam raztreseno; želimo si pa v roke dobiti sredstva, po katerih bi se neovergljivi nasveti zverševati dali. Za učitelja bolj važni in mični so dodani načerti, ki kažejo kakošni bi morali biti verti ljudskih šol, kajti za vzderževanje, lepšanje, obdelovanje bi bil učitelj odgovoren, in v prvi versti poklican, po estetičnem okusu take verte speljavati.

Vážnost in težavnost naloge ljudskih šol pripoznavši treba je skoraj, da se šola približuje idealu, in kako ta vzor ali ideal doseči, knjižica temeljito na dalje razložuje, primerja mestne otroke in kmečke, kterim gre ravno toliko nauka, kakor prvim in potem zastavlja vprašanje: Ali ni vsak prijatelj mladine zavezan, skerbeti za sredstva, po katerih bi enorazredna ljudska šola na kmetih tudi svoj smoter dosegla, človekavredno omiko širiti, med tem ko se mestna mladina vse koristi izverstnega, pojasnenega in polnovredjenega nauka vdeležuje? Naj krajša in zanesljiva pot v dosego tega namena so dobro sestavljeni šolski verti.

Prid tacih zavodih je prid nepopisljiv, a vendar jasen. Poznanje narave je v telesni zvezi z narodnim blagrom. Bolj ko se s prirodoznanstvom pečamo, tolikanj bolj silimo naravo, svoje zaklade nam odpirati. Kakošen namen ima šolski vert? kaj naj bo? in kako je vir vse omike redo- in snagoljubja? kako naj se mik po prirodnih prikaznih budi? itd. Ta in enaka vprašanja rešuje prav mično v pretres vzeta knjižica. V šolskih vertih postanejo otroci prijatelji prirode ter se napotuje, požlahtniti svoje serce. Poškodovanja dreves in mučenje živali bode nehalo, obdelovanje prirode se bode priljubilo ter za pravo gospodarstvo vnelo. Na dalje se prerešetuje vprašanje: Ali se ne bodo po takih šolskih vertih duševne zmožnosti in npravne lastnosti nepričakovano razvile? edinstvo in sodelavnost zbujala.

Knjižica dalje razgovarja, da v šolskem vertu izrejena mladina bode se toliko lepšavnega duha navzela, da se vsa nečednost vasi mora pogubiti, in cela vas v bogati vert spremeniti, ki bode vir blago-

stanja v materijalnem, da, tudi v zdravstvenem obziru. Koristne ptice ne bodo več imele preganjalcev, itd.

Po šolskih vertih se bodo praktične in dobre misli med ljudstvo zasejale.

Kaj vse naj ima šolski vert?

Poglavitni del šolskega verta naj bo odmenjen za kmetijske poskušnje. Z napredkom časa rastejo tudi potrebščine, deželne, torej je skerbeti, da se na tistem zemljišči pridela 2krat več sadeža; k takemu napredovanemu kmetijstvu pa mora šolski vert neodlašavno temelj položiti. Kako se kmetijske poskušnje na tem zemljišči izpekujejo in s katerim namenom, pojasnujejo nadaljne verstice. Da v šolskem vertu mora tudi vinoreja, kjer je kraj zato vgoden, reprezentovana biti, povdarja knjižica posebno poleg sadjereje, ki naj bi se sosebno pečala z izrejo zlahtnega sadja. Sadjerejnica naj bode iz sadišča za zerna, sadišča za divjake in za brajdasto sadje. Pogrešati se ne sme v šolskem vertu gojzdnega drevja, zlasti če ni blizo kak gojzd. Po izreji gojzdnega drevja se bode obertnija povzdignila, se ne bode toliko listja, edinega gnoja gojzd, drevju izvaževalo in korenine odkrivale. V šolskem vertu bodo gotovo tudi nekatere murbe prostor imele, ako je kraj vgoden za svilorejo. Zraven koristnih rastlin bode tudi nekaj lepih šolski vert kinčale, in to so krasocvetne cvetice. Iz naravne barvine harmonije naj učencem bistri svoj lepoznanstveni čut. Razni lepšavni germiči naj čarobnost šolskega verta še povekšajo. V nekterih vertih nahajalo se bode tudi lahko povodnih rastlin.

(Konec prih.)

Sedanja ljudska šola. *)

Kdor le količkaj premišluje pretečene in sedanje čase, nekdanje in današnje ljudske razmere in sploh duh časa, vidi, da z ljudskimi tirjavami naraščajo tudi tirjave ljudske šole, iz ktere prihaja ljudstvo in živa nje nasledke.

Sedanji čas tirja namesto suhega šolskega poduka in mertvega spominskega blagá čverstega umskega razvijanja, namesto prazne vnajnosti, pravo jedro rečnega nauka, namesto slepih pokoril prave zavednosti in čutil do svojih dolžnosti in sploh ljubezni do npravnosti. Nova šolska postava od 14. maja 1869. l., s katero se vstanovljajo načela za podučevanje o ljudskih šolah, o namenu in vredbi ljudskih šol, tako-le določuje: »Ljudski šoli je naloga, odrejati otroke, da bodo npravni in pobožni, razvijati jim duševne moči, oskerbovati jih s potrebnimi, znanostni in vednostmi, da se lahko dalje omikajo za življenje, in postavljati jim pravo podlago, da bodo enkrat prida ljudje in državljani«. »V vsaki ljudski šoli naj se učé saj ti-le nauki:

*) Iz letnega sporočila 1. mestne 4razr. ljudske šole v Ljubljani.

Vredn.

Kerščanski nauk, jezik, številjenje, naj imenitnejše, kar je vredno vedeti iz prirodoznanstva, zemljepisja in zgodovine, pisanje, geometrično oblikoslovje, petje in telesne vadbe«. — Vsi ti nauki pa naj se učé tako, da se bodo otroci res kaj naučili, da bodo šolo zapustivši se lahko sami dalje izobraževali, in da bodo sploh pripravljene za vse okoliščine v življenji. Za tega voljo ministerski ukaz od 20. avg. 1870. l., s katerim se ljudskim šolam razpisuje šolski in učni red, o šolskih ukih tako-le dalje določuje: »Vstanovilo o kerščanskem nauku se prepušča cerkveni oblasti, in šoli je dolžnost skerbeti, da se na učence ustrahovalno pazi pri bogoslužnostih«. »Smoter ali verhunec jezиковega uka je: Prav razumevati, kar se od drugih slíši v maternem jeziku, potem tudi zmožnost, ustno po govoru in berilu in pismeno svoje misli dobro in gladko pripovedovati. Prizadevati si je, da se opazovalni dar ostrí, misli bistrijo in spomin krepečá. Jezikov uk je strinjati s kazalnim ukom. Kar je otrokom blizo v naravi in življenji in kar se mu približa z berilom, vse naj se mu razbistri s kazalnim ukom. Smoter številjskega uka je: na samogled opert razum, kaj in v kakem razmerji med seboj so števila, kolikor jih rabi v navadnem življenju; hitro iz glave in pismeno znati številiti, česar je treba v navadnem življenji. Kakoršni so kraji in kar bi nekdaj vtegnili biti učenci, tako naj se posebno učí ali gospodarskih ali obertnih ali navadnih tergovskih računov. Uk v prirodoznanstvu ima namen, učencem budíti veselje in ljubezen k naravi, in jih seznanjati z naj bolj razširjenimi prirodninami, ter jih voditi k bistremu tankemu pazilu in popisovanju stvari, ki jih vidijo. Zlasti se je pečati z domačimi in s tistimi stvarmi, ki se tičejo gospodarstva. Zraven naj se pot nakopava vednosti in razumu naj važniših naravnih prikazov. Zemljepisje ima namen, da se učenci z ene strani učé poznovati domačo zemljo ter naj važniših osod avstrijske države, in da se jim s tem budí ljubezen k domovju in k očevini ter vdanost k cesarski hiši, — z druge strani pa, da se učencem širi duševno obzorje, in da se jim serce blaži. Iz zgodovinskega uka se učenci učé toliko, da vedó kaj zgodovine o domačem kraji, o domovini in da se jim iz občne povestnice kažejo naj poglavitnejši dogodki, kteri se v prvi vrsti dotikajo očevinske zgodovine, ali kteri so naj imenitnejši človeškemu napredku. Pisati se morajo učenci toliko navaditi, da pišejo razločno, hitro, in, kar se naj več more, prijetno čerke učnega (ali tudi družega deželnega) jezika in sicer tako, da vse, kar pišejo, ne zapišejo samo lepo, temuč tudi pravopisno dobro in na tanko. Nauk v geometričnem oblikoslovju in v risanju ima namen, da si učenci vadijo okó in rokó, da razločujejo oblike in mere, da se vadijo risati prostore in razne stvari, ki se potrebujejo v vsakdanjem življenji. Nauk v petji ima nalogo, da se učencem budí glasovni čut, oživlja estetična omika in domorodne misli, ter pospešuje oblaževanje serca. Učenci naj se naučé nekoliko dobrih narodnih pesmi, ktere po besedah in melodiji tudi še pozneje ohranijo v spominu. S telesnimi vajami naj se v mladini razvija moč, ugibčnost in terdnodušje, ljubezen k ređu, pogum in up v samega sebe, in naj se čversti duh in telo«. — Tako se tedaj učenci učé v sedanji šoli, da se jim daje podlaga k pravemu mišljenju o vseh rečeh, ki obdajajo človeka in posebno pa še o tistih, ki zadevajo pozamesne stanove in krajne okoliščine.

Na prvi pogled v sedanjo šolo se marsikomu res čudno zdi, ko vidi, da se že mali učenci zraven prejšnjega katekizma, branja, pisanja in številjenja učé tudi prirodoznanstva, zemljepisja in zgodovine, risanja in oblikoslovja in telesnih vadeb, in marsikdo se temu posmehuje in pravi, da toliko učiti se malim učencem ni mogoče; pa taki si misli te nauke le samo v knjigah, ki ležé na kupu, in se vpraša, kako bi bilo mogoče, toliko tiskanega papirja spraviti v

otroško glavo, v katero se je leto in dan komaj kaj vbilo naj potrebnějšíh molitvic. To pa je vendar vse drugače. Otrok se mora naj pred navaditi, da z duhom dela. Učenec bolj in bolj prav in na vse strani ogleduje vse reči, ki so okoli njega. S tem si pridobiva pravih zaumenov, in po teh pravih razsodkov, in zbuja se mu speča duša. Zanimiva ga vse, kar vidi, vse opazuje in o vsaki reči hoče pravo vediti. Vadi se prav misliti in s tem tudi prav čutiti. Ako otrok dobiva prave zaumene o razmeri do svojih staršev in učiteljev, do svojih prednikov, do svojega bližnjega, do narave in do stvarnika, vrašča se mu prvi čut do poštenja, npravnosti in pobožnosti, in če mladina tak dobiček prinese iz šole v življenje, pričakuje se od nje gotovo več, kakor bi znala le mehanično brati, nekoliko pisati in kaj iz glave blebetati. Za to, da se mali učenec uči prav misliti, pa mu pri začetku ni treba knjig. Učitelj in reči, ki ga obdajajo, so mu živa knjiga, iz katere si nevedoč nabira mnogo mnogo koristnih znanosti in drugih lepih dušnih lastnosti za življenje. Sedanja šola tedaj le pospešuje naravna pot pri otrokovem dušnem razvijanju, in v otroku vstvarja nagon in željo po daljnem izobraževanju.

Pa tudi ni res, da bi bilo sedanje učilo novo. Zgodovina starih časov nam kaže, kako so bistri učitelji z vsake male stvarice brali naj lepšega sadu za svoje učence. Koliko krasnih misel je Sokrat zbuval pri svojih učencih v prosti čevljarnici ali v šumeci orožnici! — in sam nebeški Učitelj, ki je božjo previdnost kazal pri »lilijah na polji«, posluževal se je tega učila. Menimo, da se z učenjem v sedanji šoli skladajo vsi prav misleči starši, in da zavoljo tega svoje male zaupljivi izročajo sedanji šoli.

Ravnatelj.

Metelko

v

slovenskem slovstvu.

B.

12. Podoben tihemu potoku, ki rosi lepe senožeti in ravne polja, je l. 1817 delovati jel Metelko, prvi očitni učenik slovenskega jezika. Razlagal ga je od leta do leta po slovnici Kopitarjevi, dokler ponudi l. 1825 učencem svojo lastno v novem čerkopisu.

Redki, pač redki so bili še tedaj, ki so marali za slovenščino ter obdelovati domače književno polje. Da je Metelko marsikterega izmed svojih učencev k temu vzbudil, ni dvomiti. Brati so med njegovimi prvimi poslušalci razun bogoslovcev ali duhovnikov Jož. Orel, And. Smole, Mat. Čop, Mih. Kastelic itd.; poslušala sta ga neki tudi Fr. Prešern in J. Vesel Koseski. Vidoma pa se je kazati jel vspeh slovenskega nauka pri bogoslovcih, kateri najprej učenci p. A. Bohinc, Fr. Felician Rant, G. Švab, F. Baraga, M. Verne, A. Kafov, J. Kek, P. E. Podvinski, A. Albrecht, J. Cigler, M. Ravninar, J. Holzapfel itd. itd., so postali v kratkem učeniki in pisatelji

slovenski. Zaporedoma so zlasti od l. 1826 prihajale na dan bukve, pisane v dokaj čisti slovenski besedi. „Res je, pravi Čop (Šaf. Südslaw. Lit. I. 38. 39), da skor vse bukve, kar jih je zadnjih 15 let na Kranjskem prišlo na svetlo, v besednem oziru presežejo naj boljše iz prejšnje dobe. Presiljave, ako so se res kje prigodile, bode čas nam najboljše omečil“.

Pervi, ki je pisariti jel o in v Metelčici, bil je še zdaj živeči gospod Janez Zalokar (r. v Šmarjeti pri Klevevžu l. 1792). Spisal je najprej v Bohoričici: 1) *Splohni nauk od kranjskih čerk; posebni glas novih, in navoj po njih prav brati*. V Ljubljani 1825. 12ⁱ. ½ pôle. V Metelčici pa: 2) *Nauki in molitve za mladost*. V Ljublj. 1825. 12ⁱ. 178 str. 3) *Kratko premišljevanje Kristusovega terpljenja*. V Ljublj. 1826. 12ⁱ. 72 str. 4) *Kratko podučenje v nar. potrebnih kersčanskih resnicah*. V Ljublj. 1826. 12ⁱ. 381 str. 5) *Dvanajst bukev Tomaža Kempčana*. V Ljublj. 1826. 12ⁱ. 580 str.

„Vse Zalokarjeve bukve so posebno znamenite zavolj čiste in lepe kranjščine, kakor tudi zavolj pravega cerkvenega duha, ki je v njih“. Tako je pisal Metelko sam (pr. Pismenica).

Drugi, ki je pisal nekoliko v Metelčici, bil je tudi še živeči gospod Blaž Potočnik (r. v Naklem l. 1799). Dal je v Metelčici le na svetlo: *Svete pèsmi za vse velike praznike in godove med letam*. Jih je nekaj zložil, nekaj zloženih perđjal. V Ljubljani, 1827. L. Eger. 12ⁱ. 139 str.

„Te pesmi se posebno priporočajo, ker so v zadevi pesniške mere, seglasja in čistosti jezika v lepem redu in torej v zmožnosti ginjbe sercá in povzdige duha“ (cf. Pismen. Met.).

Da sta Zalokar in Potočnik prej in slej pisala tudi v Bohoričici, je znano. Potočnik se je razun tega pridružil pevcem v „Kranjski Čbelici“, kjer se mnoge krepke pesmice njegove (cf. Šaf. Südslaw. Lit. I. 42).

Poprijemali so se Metelčice pisatelji in pisarili v njej bukvice narodu slovenskemu, naj bi jih prebiral v svoje podučenje in boljšanje. K temu je pa treba, da se naučijo novega čerkopisja že mladi, koj v malih šolah. Toraj spiše Metelko:

b) Abecednik za slovenske šole v c. k. deržavah. V Ljubljani, 1829. Si. 39 str.

c) Abecednik nemško-slovenski za šole v c. k. deržavah. V Ljubljani, 1830. Si. 77 str.

Da bi pa ljudski učitelji sami znali prav brati v novem čerkopisu ter učiti jezik slovenski, spiše Metelko malo slovnico:

d) *Slowenische Sprachlehre. Ein Auszug aus dem Lehrgebäude der slowenischen Sprache im Königreiche Illyrien, für Anfänger,*

Lehramts - Praeparanden und Lehrer an den slowenischen Volksschulen. Laibach, 1830. 8°. 108 S.

V predgovoru pripoveduje, da je bilo ukazano, naj šole po deželi imajo se v domačem jeziku, kar je, pravi kaj vgodno jeziku in slovstvu slovenskemu, in da je bil naprošen spisati v ta namen kratko slovnico. Spisal jo je po svoji veliki slovnici ljudskim učiteljem in učiteljskim pripravnikom, in da bi se jim bolje vjemalo, je posnel slovniške izraze po nemški v ljudskih šolah tedaj navadni slovnici. Namenil jo je pa tudi ptujcem, katerim je že sedaj ali bode v prihodnje treba kolikor toliko znati jezik slovenski. Pa je res krepka in lahka slovničica. Kratko pa dobro kaže obrazila, v katerih je slovenščina tako bogata, po njihovih pomenih; na koncu ima tudi nekatere izreke in pogovore.

Da se narod budi in lika, in da se pospešuje res slovstvo njegovo, ni dosti, da se uči le svojega jezika; treba je tudi, da se mu razlagajo drugi potrebni nauki v materni besedi. V ta namen je sestavil Metelko v pocirilici (tako je imenoval sam svoj pravopis):

e) Številstvo za slovenske šole po c. k. državah. V Ljubljani, 1830. 8i. 141 str.

To je prevod iz nemškega: „Anleitung zur Rechenkunst zum Gebrauch der deutschen Schulen in den k. k. Staaten“. Ako se ne motim, je to knjižico zložil ali poslovenil bil že Vodnik; primerno vredil jo je sedaj Metelko. V kazalu se vidi, da uči knjiga v XI. stavah na pr.: kaj je številcati; skladev, odkladev, nakladev, razkladev sprimkanih števil; drobižev, debelitev; kaj so drobovi, permere, spermere, prosta, lična in nelična tristavka v celinah in drobovih, perhitljeji v štirih štetbah, v drobovih, tristavkah itd.

Učitelji, šolski možje, šolski prijatelji!

Šola je lepa in koristna naprava. Srečen je narod, ki ima dobro vredjene šole. Dobre šole, zlasti prav osnovane in z vsem preskerbljene ljudske šole pomorejo veliko veliko k njegovemu blagostanju, k njegovi časni in večni sreči!

Kakošne so pa ljudske šole v naši oži domovini, v naši preljubi kranjski deželi? So li v takem stanu že, da morejo zdatno pospeševati blagostanje našega ljudstva? Žalibog, da niso! Naša ljudska šola ima še obilo obilo pomanjkljivosti. Vse tū naštetih bi bilo odveč. Sej jih šolski možje tudi pri nas prav pogostoma odkrivajo. Le ene naj omenimo. Šola potrebuje duševne

in materijalne podpore. Šolske namene pospeševati bi moralo splošno občinstvo. To se pa pri nas ne zgodi.

Zavoljo tega smo osnovali v Idriji društvo z imenom „Šola“, ki bode imelo važno in težavno nalogo: **materijalno** podpirati revno kranjsko ljudsko šolstvo. V ta namen bode društvo po vsem Kranjskem in tudi drugod pri šolskih možeh, šolskih prijateljih in domoljubih pobiralo blagovoljne darove v denarji, knjigah, šolskih pripravah, učnih pomočkih i. t. d.

Z dobljenim denarjem bode društvo kupovalo razne šolske potrebščine, in jih darovalo ubogim ljudskim šolam, slabo plačanim učiteljem in revnim učencem.

Pred vsem bodo dobivali take darove tisti učitelji in tiste šole, ki se sami kot pravi udje pri društvu vdeležujejo. Ako bode društvo z obilim blagom razpolagati moglo, delili se bodo večasi tudi drugim šolam in učiteljem male podpore.

Da bode pa društvo naše revne šole res preskerbovati moglo z omenjenimi šolskimi rečmi, katerih jim tako zeló primanjkuje, da ravno zavoljo tega napredovati ne morejo; potrebovalo bode samo veliko, veliko podpore. Zarad tega podpisani osnovalni odbor vljudno vabi, da pristopijo k društvu:

a) ljudski učitelji na Kranjskem, da bodo dobili za mali donesek veliko večje povrnilo, obstoječe v raznih, za svoj stan primernih knjigah in drugih potrebnih in koristnih rečeh;

b) ljudske šole, t. j. šolska predstojništva, krajni šolski sveti, da bodo šole dobivale razne učne pomočke, revni učenci šolske knjige in priprave;

c) šolske prijatelje in domoljube, da društvu pomagajo kot podporni udje ali kot dobrotniki, ki društvu večje ali manjše darove naklanjajo. Najmanjša stvar se radovoljno in hvaležno sprejme.

Verh tega vljudno prosimo vse učitelje in šolske prijatelje, da naše društvo živo priporočajo, da nabirajo ude in darove, ter jih simkaj naznanjajo in pošiljajo. Tiste šolske može, ki bi to opravilo stalno prevzeti blagovolili, prosimo, da bi nam to kmali naznanili. (§. 12.)

Društvo prične svoje delovanje s 1. avgustom t. leta. Do 1. oktobra bode pobiralo doneske, in meseca novembra bode prvi-krat vdeležnikom naklonilo to, kar bode dosihmal nabralo.

Društvo ne bode denarja na kapitale kupičilo, — vse bode tukaj šolam razpošiljevalo; kajti tù velja: nagla pomoč je zdatna pomoč.

Naznanila k pristopu; doneski in darovi naj se začasnemu blagajniku J. Lapajne-tu, učitelju v Idriji, pošiljati blagovolijo.

V Idriji, 24. julija 1871.

Osnovni odbor:

<i>F. Stegnar</i> ,	<i>Gr. Žerjov</i> ,	<i>Št. Lapajne</i> ,
c. k. okrajni šolski nad-	c. k. sodnijski pristav;	tergovec;
zornik;		
<i>J. Rupnik</i> ,	<i>J. Lapajne</i> ,	
učitelj;	učitelj.	

Pravila

društva v podporo kranjskemu ljudskemu šolstvu s sedežem v Idriji.

Namen društva.

§. 1.

Naméra društva je: materijalno podpirati kranjsko ljudsko šolstvo.

Pripomočki.

§. 2.

1. Da društvo doseže svoj namen, bode pri družabnikih pobiralo vpisnino in letne doneske, pri šolskih prijateljih in dobrotnikih pa vsakorsne blagovoljne darove v denarjih, knjigah, učnih pomočkih in šolskih pripravah.

2. Z dobljenim denarjem in raznimi darovi se bode pomagalo kranjskemu ljudskemu šolstvu s tem, da bode revnim šolam kupovalo učne pomočke in ubogim učencem šolske priprave, da hode slabo plačanim pa pridnim ljudskim učiteljem dajalo primerne knjige za daljno izobraževanje, pa tudi denarne podpore, da bode pisatelje knjig za domače ljudske šole materijalno podpiralo, in da bode po svoji moči gmotno pospeševalo vse, kar bi povzdigovalo kranjsko ljudsko šolstvo.

Družabniki.

§. 3.

K društvu more pristopiti slehern, kteremu je mar, domačemu šolstvu pomagati.

§. 4.

Družabniki se delé: v prave in podporne ude.

Pravi udje so a) ljudski učitelji in b) ljudske šole na Kranjskem.

Podporni udje so drugi, ki vpisnino in letne doneske društvu redno odrajtujejo.

Verh teh udov se razločujejo še društveni in šolski dobrotniki, ki kedaj po tem društvu kranjskemu ljudskemu šolstvu naklanjajo razne darove.

Te dobrotnike zapisuje društvo v spominjsko knjigo.

Dolžnosti družabnikov.

§. 5.

Vsak družabnik I. verste plača pri vstopu 2 gold. vpisnine in potem 4 gold. na leto; družabnik II. verste 1 gold. vpisnine in 2 gold. na leto; družabniki III. verste 50 kr. vpisnine in 1 gold. na leto.

§. 6.

Kdor izmed podpornih družabnikov eno leto potem, ko je bil opominjan, ne plača društvenine, se izbriše iz društva. Pravi družabnik mora plačati vsaj polovico svojega letnega doneska do 1. oktobra vsacega leta, drugo polovico pa vsaj do 1. februarja. Kdor iz med pravih družabnikov ne odrajtuje redno, nima pravice do društvenih povernil.

§. 7.

Čast in ljubezen do šolstva in omike svojega naroda ukazuje vsakemu družabniku, da po svoji moči podpira vse društvene namere, da tedaj društvu pridobuje novih udov in šoli novih dobrotnikov in prijateljev.

Pravice družabnikov.

§. 8.

Vsak družabnik, bodi si pravi ali podporni, ima pravico, da sme hoditi k društvenim shodom, da tù govori in nasvetuje, da glasuje, voli in da sme tudi voljen biti.

§. 9.

Pravi udje vseh treh verst, t. j. učitelji in šole, dobodó sleherno leto po dvakrat, meseca novembra in aprila, za svoj letni donesek večje povernilo, obstoječe v učnih pomočkih, šolskih knjigah in pripravah, knjigah za učiteljevo daljno izobraževanje in po mogočnosti tudi v denarjih.

Razumno je, da za večí letni donesek dajalo se bode tudi večé povrnílo.

Pravi udje morejo tudi željo izreči, ktere šolske reči naj se jim naklonijo. Po mogočnosti se bode takim željam vstrezalo.

Darovi se bodo delili, ako bode društvena blagajnica v stanu, tudi takim revnim ljudskim učiteljem in šolam na Kranjskem, ki se zarad uboštvá ali družih opravičenih nevgodnih okoliščín pri društvu vdeleževati ne morejo.

Podporni udje pa ne morejo zahtevati odškodnine za plačano društvenino.

Gospodarenje.

§. 10.

Društveno gospodarjenje oskerbuje odbor, v katerem je 18 odbornikov, 6 idrijskih in 12 vnanjih — po eden v posamnih šolskih okrajih na Kranjskem in eden v Ljubljani. Odbornike voli občni zbor. Odborniki si pa med seboj izvolijo pervosednika, zapisnikarja in blagajnika.

§. 11.

Pervosednik sklicuje odborove seje, jih vodi ter podpisuje sam ali z zapisnikarjem vred vsa pisma, ki zadevajo društvo.

Zraven tega nakupuje z blagajnikom vred po odborovem naročilu razne reči, ki se darujejo šolam in učiteljem.

Zapisnikar piše pri sejah zapisnik, sprejmlje društvena pisma, spisuje razne društvene zadeve, razpošílja družabnikom naznanila itd.

Blagajnik vpisuje ude, pobira, shranuje in po odborovem naročilu izplačuje denarje, ter o vsem tem pri občnem zboru poroča in kaže račun.

§. 12.

Odbor sklicuje občni zbor in prevdarja, kako obračati društveno premoženje, da bi domačemu šolstvu naj bolj koristilo. Odbor odločuje torej, katerim revnim šolam in učiteljem naj se daruje to in uno.

Da so odborovi sklepi veljavni, morajo biti najmanj 4 idrijski udje in če le mogoče 1 ali 2 vnanja uda pričujoča. Odbor sklepa z nadpolovičino večino glasov. Kedar je enako glasov, razsodi pervosednik.

Posamnih odbornikov po deželi pa je verh tega dolžnost, da nabirajo društvu ude, jih naznanjajo blagajniku ter pobirajo doneske in mu jih odrajtujejo.

Tudi naj bi bila njih skerb, da društvu pridobé vedno več šolskih prijateljev in dobrotnikov.

§. 13.

Vsako leto o šolskih praznikih skliče odbor občni zbor svojih družabnikov v Idrijo ali v Ljubljano.

§. 14.

Občni zbor voli tri pregledovalce društvenih računov.

§. 15.

Društveno imenje se ne sme deliti. Ako bi kedaj društvo nehalo, naj se gotovi denarji in drugo premoženje razdeli po odborovi razsodbi med kranjske ljudske šole in učitelje. Društvo pa neha takrat, kedar bi razun odbora ne imelo več nego 5 udov.

§. 16.

Pravila se smejo prenarediti le v občnem zboru z večino glasov pričujočih družabnikov.

§. 17.

Društvene prepire razsodi odbor. Če ta ne more poravnati nesloge, pride stvar pred občni zbor v razsodbo.

Naj važniše kmetijske resnice za ljudsko šolo,

spisal *Fr. Govekar.*

(Dalje.)

- V. Kaj pa, ako zemlji več neorganskih snov manjka?
 O. Taka zemlja nikdar ne donša kaj prida pridelka, in zato se tudi taki zemlji pravi nerodovitna zemlja.
 V. Se dobé zemlje, ktere so od nature rodovitne!
 O. Da, dobé se.
 V. Kakšen je razloček med obema zemljama?
 O. Ta - le razloček je: v rodovitni zemlji so vsi neorganski obstojni deli, ktere naše poljske in vertne rastline potrebujejo, v nerodovitni zemlji pa oni deli popolnoma manjkajo.

Naslednji razkazek stvar pojasnuje; tri verste zemlje se je preiskalo od vsake 1000 funtov, in števila kažejo, koliko funtov je v vsaki neorganskih snov.

	rodovitna brez gnoja	rodovitna vsled gnoja	nero- dovitna
organskih obstojnih delov	97	15	40
kremenčeve kisline (v pesku in glini)	648	833	778
ilovice	57	51	91
apna	59	18	4
magnezije	8 $\frac{1}{2}$	8	1
železnega okisa	61	30	81
manganovega okisa	1	3	$\frac{1}{2}$
kalije	2	—	—
natrona	4	—	—
klora	2	—	—
žveplene kisline	2	$\frac{3}{4}$	—
fosforove kisline	4 $\frac{1}{2}$	1 $\frac{3}{4}$	—
ogelno kisline (z apnom in magnezijo)	40	4 $\frac{1}{2}$	—
drugih snov	14	—	4 $\frac{1}{2}$
	1000	1000	1000

V. Ali je nerodovitna tudi taka zemlja, v kateri se nahajajo vse snove?

O. Se vé da je nerodovitna, ako je posamesnih snov le preveč v zemlji.

V. Se li more taka nerodovitna zemlja zboljšati?

O. To je zelo težavno; vendar se dá malo po drenaži in ako se kolikor mogoče globoko orje, da potem deževnica more skozi, ter tako malo škodljivih snov odnese; tudi se dá malo zboljšati, ako se z zemljo apno in lapor zmeša.

V. Postane od nature rodovitna zemlja nerodovitna, ako se vedno obdeljuje?

O. Je nerodovitna, ako se vedno na enem kraju le ene verste žito prideljuje, tedaj to potem njivo toliko oslabi, da nikakoršnega dobička več ne prinaša. N. pr.: ako se na njivi zaporedoma vsako leto le oves ali pšenica prideljuje, tedaj na zadnje ne zraste na taki njivi ne oves ne pšenica več.

V. Kaj pa bi bilo temu vzrok?

O. Te verste rastlin povžijejo pri rastvi veliko rudninskih snov iz zemlje, in tako se zaloga ali zaklad vedno manjša in nazadnje popolnoma ves zgine, kar je vzrok slabega prihodnjega pridelka.

(Dalje prih.)

Književstvo.

„Stara in nova šola“ imenuje se knjižica, ki jo je spisal za slovensko ljudstvo dr. L. Gregorec, profesor bogoslovja. V knjižici pisatelj naj prvo razlaga osnovo nekdanjih farnih šol, in govori potem o „novi šoli“, t. j. o novih šolskih postavah, o novih naukih, novih šolskih nadzorništveh in novih plačah. Kar pisatelj o stari šoli pripoveduje, zoper to mu ničesar ne ugovarjamo. A da skoraj vse nove šolske naredbe graja, kolikor mu le zdrava pamet in vest pripuščate, tega mu slovenski učitelji nikakor ne moremo odpustiti. Naj bolj povdarja pisatelj: ločitev šole od cerkve, brezverske šole, brezverske učitelje, nepotrebne nove nauke, drage nove šole i. t. d.

Vse te reči tako opisuje, kakor da bi se že bile v vse šole kot velika nesreča vrinile. Govori tako, kakor, da bi duhovni ne imeli pravice, vdeleževati se pri šolskih nadzorništvih, kakor da bi ne smeli v šoli podučevati v veroznanstvu, kakor da bi se otrokom prepovedovala molitev, sveta cerkvena opravila i. t. d.; in kakor da bi vse to zaukazale ali dovolile nove šolske postavé. O učiteljih piše tako zaničljivo, da bi neveden človek kmali mislil, da avstrijski učitelji so sami Luterani, Judje, brezbožneži, pohujševalci mladine i. t. d. O novih predmetih le malo hvalevredno govori, zlasti o telovadbi, ktera ima po pisatelju le ta namen, da otroci hitro hlače raztergajo. Da bi otroci od 6. — 14. leta v šolo hodili, to mu tudi ni všeč. Nove šolske knjige so mu vse brezverske, ker ni v vsaki šolski knjigi vsaj polovica kersčanskega nauka.

Zelo velikrat imenuje novo šolo drago. Menda mu ni všeč, da so se učiteljem plače zboljšale, da se stavijo lepše šolske hiše, da se kupujejo učni pomočki i. t. d. Pisatelj ne pomisli, da vsaka dobra stvar je tudi draga, in da „iz nič ni nič“, kakor pravi navadni pregovor.

Naj bolj napak pa bi bilo to, ako bi slovensko prosto ljudstvo, ktero bi utegnilo to knjižico brati, vse te šolske nesreče, ki jih pisatelj omenja, obračalo na naše slovensko šolstvo.

Ne tajimo, da se tu pa tam v nekterih krajih po Nemškem nekoliko premalo v šoli ozira na vero; vendar se to o slovenskih ljudskih šolah terditi ne more.

Ali so slovenske ljudske šole brezverske? Ali so slovenski učitelji brezverski? ali so mar slovenske šolske knjige brezverske? Gotovo ne. Po vsem Slovenskem so po večem duhovni in učitelji lepo složni med seboj. Duhoven podučuje otroke v sveti veri, učitelj jih spremlja v cerkev, jih napeljuje k vsemu dobremu i. t. d. Slovenski učitelji gotovo ne tajé svoje vere niti v mislih niti v djanji. Tedaj se v tej zadevi pri nas gotovo ni vsled novih postav na slabše obrnilo. V mnogih obzirih je marveč boljše za šolstvo. Učitelji in srenje so dobili lepo pravico, da smejo v šolskih stvareh to in uno svetovati in določevati. Učiteljem se obeta večja plača in skerbí se za njih boljše izobraževanje. Lože in rajše bodo sedaj podučevali v mnogih koristnih naukih, ktere postava zaukazuje. Slovensko šolstvo se bode torej vsled novih šolskih naredeb povzdignilo — temu smo učitelji porok.

Samo bojimo se, da bodo slovenski duhovni le zavolj tega, ker nimajo sami izključljivo šolstva več v rokah, slovenskemu šolstvu in slovenskim učiteljem tako nasprotovali,

in ljudstvo tako napak podučevali, kakor se je to pričelo s knjižico: „Stara in nova šola“, in bojimo se, da bi se ravno po tej poti pri nas na Slovenskem ne jelo začenjati prvo pogubljivo razkolništvo med cerkvijo in šolo.

Šolsko obzorje.

Iz ptujskega okroga. 9. t. m. je bil pri sv. Lovrencu v Slov. Gorc. javni zbor tamošnega katolišk. polit. gospodarsk. in narodnega društva, pri kojem je bilo zbranih okoli 80 društvenikov in še več drugih poslušalcev. Govorilo in sklepalo se je razun gospodarsk. in polit. rečeh tudi o prenareshbi nove šolske postave. Častiti gosp. K, duhovnik, je z navdušenimi besedami razjasnoval razloček med versko in brezversko šolo, ter navedil nevarnosti, ki pretijo po poslednji npravni odgoji otrok. Označeval je večino današnjih učiteljev kot npravni odgoji mladine nevarne. V dokaz tega je navedel med drugim tudi občni zbor učiteljev na Dunaji, značaj in liberalne govore tamošnega ravnatelja učiteljske pripravnice, gosp. Dittes-a, in cerkvi nasprotno ravnanje učitelja v Kamnici pri Mariboru. (Res ni hvale vredno). Govoril je ta gosp. govornik na dalje tudi o novih predmetih v ljudski šoli. Rekel je, da se z njimi otroške zmožnosti preoblagajo in da se vsled tega ne naučé ni enega ni unega, ampak postanejo polovičarji. Posebno ostro obsodil je telovadbo. — Nič bolje se ni godilo šolski postavi, ktera ukazuje obiskovanje ljudske šole do 14. leta, in način nadzorovanja šol v občé. Primerjaval je sedanjo šolsko gosposko velikemu stroju, v kterém je veliko večjih in manjših kolesc, in kteri se torej lahko kmali spridi. Enako grajal je zarad stroškov, ki jih vzrokuje nadzorovanje, kar je kmetiška ušesa posebno šililo. Spominjal je poslušalce na poprejšnjo brezplačno nadzorovanje od gospodov župnikov, dekanov i. t. d.

Po dokončanem govoru tega gospoda, je stopil na oder predsednik društva, čast. gosp. Meško, župnik, ter priporočal, da se naj predloži visoki vladi peticija zavoljo prenareshbe (prav za prav odstranjenje) sedanje šolske postave, in ob enem naznanil točke k temu namenu že pripravljene peticije. Točke so blizo te-le: 1. Šole naj bodo verske, in učiteljske službe naj se podelé v katoliških šolah le katoliškim učiteljem. 2. Nadzorovanje šol naj se oskerbuje zopet po duhovnikih. 3. Otroci naj hodijo v šolo le od 6. do preteklega 12., ne pa do 14. leta. 4. Učiteljem naj bo dopuščeno opravljati tudi službo cerkovnika s pomočjo hlapca. 5. Šolnina naj se odstrani in srenjam prepusti učitelje plačevati in vsled tega tudi voliti. Vse točke so bile enoglasno, in radostno sprejete, kar je bilo pričakovati tem bolj, ko nove šolske postave, posebno pa taista, ki zahteva redno obiskovanje ljudske šole do 14. leta in zvišane šolnine. Žali Bog! da se ljudem pri takih in enakih priložnostih razjasnuje vedno le ostrá stran šolske postave, ne pa tudi mileja, kmetijskim razmeram vgodneja. Niti govornik, niti predsednik sta o obiskovanji šole do 14. leta, naznanila nazočim celi §. 21. šolske postave od 14. maja 1869. in §. 13. šolske postave od 20. avgusta 1870. l.

Najbolj donela po mojih ušesih je 4. in 5. točka zgoraj omenjene peticije; in mislim, da noben, za svoj poklic res vnet, skušen učitelj si ne bo želel, postati zopet cerkovnik, ter si naložil butaro, ki mu je pripravilo mnogo grenobe, in vzelo marsiktero k vestnemu spolnovanju svojih učiteljskih dol-

žnosti potrebno uro. Pogodba, da si najame za to sposobnega hlapca, je le pretveza, in obče ni izpeljavna. Za opravljanje službe cerkvenika sposobni hlapci so redki in njih število ni primerno s številom farnih cerkev. Ravno to velja od učiteljske plače. Ako bomo učitelji le volji in dobrotljivosti srenj prepuščeni, se nam bo gotovo slabše godilo od sedaj, ker večina (tedaj ne vse) srenj ima za podelitev kruha topi nož.

Kar tiče zvišano šolnino, bi bilo res želeli, da bi se ta reč prenaredila ali še bolje — popolnoma odstranila, ker ravno ta je naj bolj storila staršem na deželi v obče koristno novo šolsko postavo kot strašilo. V. S.

Iz Idrije. (Društvo Šola.) Slavna deželna vlada v Ljubljani je z odlokom od 15. julija št. 4691 osnovo društva „Šola“ s sedežem v Idriji dovoliti blagovolila. Društvo bode tedaj koj pričelo svoje delovanje. Nadja se najboljšega vspeha. Bog daj, da bi se ne motilo!

Vredništvo „Uč. Tov.“ osnovalni odbor vljudno prosi, da bi za zadeve novega društva sim ter tje kaj prostora v svojem listu dovoliti hotelo. *) Za danes naj se priobči, da so društvu darovali sledeči gospodje:

F. Stegnar, c. kr. okr. šolski nadzornik 20 gold., Št. Lapajne, tergovec, 10 gold., J. Lapajne, učitelj, 20 gold., J. Rupnik, učitelj, 5 gold., Gr. Žerjov, c. k. sodnijski pristav, 10 gold.

Iz Ljubljane. Vse tukajšnje srednje in ljudske šole so se dokončale konec preteč. m. in sicer ljudske šole brez starih javnih spraševanj s slovesnimi govori s pohvalo izvrstnejih učencev, z razdelitvijo šolskih naznanil, navadnih letnih sporočil (programov) i. t. d.

— Odmenovalo se je, da tudi letos podje 10 kranjskih učiteljev na deželne stroške v gospodarsko šolo in sicer 8 v Gorico, kjer se uči tudi svilstvo in je učni jezik slovenski, 2 pa v Gradec, vendar še o tem ni končno določeno.

— Prišel je na svetlo tudi nov zemljevid Kranjske dežele za šole, ki ga je na svetlo dal g. Fel. Stegnar. Prihodnjic več o tem jako zanimivim zemljevidom.

— Ravno kar so prišli na svetlo napevi cerkvenih pesmi, ki jih je zložil in upravljal A. Förster. Več o teh lepih pesmih tudi prihodnjic.

— Šolski nadzornik drugega reda g. Anton Klodič je prideljen šolskemu svetovalstvu za Štajarsko.

*) „Tov.“ bode to iz serca rad storil.

Vredn.

Prošnja. Vse p. n. g. g. naročnike, ki naročnino še niso plačali in vendar „Tovarsa“ prejema, prosimo, naj bi svoj dolg kmali poravnali, da razpošiljanje ne zaostane. Tudi tečaji prejšnjih let se še dobivajo.

Listnica. G. J. Ž. pri sv. Kr.: Hvala za dopis! Mi beremo hervaška šolska časopisa „Napredaka“ in „Šolskega prijatelja“. — G. A. Ž. Posebnih dobrih učnih pomočkov (razun stenskih tabel) za branje nimamo. — G. F. v T.: Hvaležni smo Vam za vsa mizučna dela; shranjena jih imamo za čas, da se natisnejo. — G. g.: vdeleževalcem herv. učit. skupščine. Vstopnice smo poslali vsem, ki so se do 20. preteč. meseca oglasili.